

Dames en heren, goedenavond.

Het idee achter de Vertalersgeluktournee is:
vertalers worden zichtbaar.

Maar waaróm eigenlijk?

Ik ben Nicolette Hoekmeijer, literair vertaler, en samen met Andrea Kluitmann en Hanneke Marttin een van de bedenkers en organisatoren van deze tournee, die mogelijk is gemaakt door het Nederlands Letterenfonds en het LIRA Fonds.

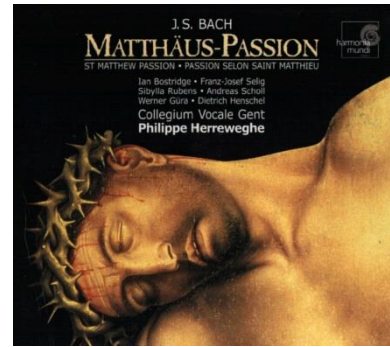
Tijdens onze tournee, waarvan dit jaar alweer de vierde editie, vertellen vertalers van romans die zijn genomineerd voor de Europese Literatuurprijs over ons mooie en bijzondere vak, met als overkoepelend thema, ik zei het al: vertalers worden zichtbaar. Maar is het niet inherent aan ons vak dat we *onzichtbaar* zijn? Zodra ú het gevoel heeft een vertaling te lezen, hebben wij ons werk niet goed gedaan.

Maar goed, het feit dat ik hier sta maakt duidelijk dat ik geloof in de **zichtbaarheid** van vertalers, dus eerst daarover.

Als ik weleens zeg dat je als vertaler onmiskenbaar een stempel op een boek, krijg ik soms als reactie: ‘Hoezo? De tekst is er al. En als je een woord niet kent, zoek je het op – hoe moeilijk kan het zijn?’

De tekst is er inderdaad al, dat is waar. Maar datzelfde geldt voor de partituur van de Matthäus Passion. Sterker nog, die is er al bijna 300 jaar. Toch is elke uitvoering weer anders. Zo stond er vorig jaar rond Pasen een artikel in de *NRC* waarin verschillende dirigenten hun visie op de Matthäus geven. Het gaat steeds om uitvoeringen van dezelfde compositie, maar elke dirigent heeft een eigen interpretatie. Reinbert de Leeuw zegt letterlijk: ‘Ik zal op basis van de partituur steeds duidelijke persoonlijke keuzes maken’.

Vertalen is in veel opzichten vergelijkbaar met het uitvoeren van een muziekstuk. Waar de dirigent de partituur heeft, hebben wij de brontekst. En het vertalen van die brontekst is ook een aaneenschakeling van keuzes. We vertalen namelijk geen woorden, we vertalen betekenis en stijl. En dat **altijd** binnen een context. Een eenvoudig voorbeeldje: Bij een zinnetje als *That's so not funny* zal ik afhankelijk van de context kiezen tussen vertalingen als:

Dat is allerminst grappig,

Dat vind ik echt niet leuk, of

Goh, wat flauw.

Laatst hoorde ik iemand zeggen: *Dat is zó niet grappig.*

En van mijn dertienjarige informant begrijp ik dat binnen een bepaalde context de betere vertaling zou zijn: *Yo, kill! Zie je mij lachen?*

En zelfs al zouden we wél enkel woorden vertalen, dan nog is het niet zo eenvoudig. Stel: een personage loopt een steegje in. En vervolgens staat er: *She saw a dog sitting there.*

U denkt misschien: *Ha! Dog = hond. Klaar.* Dat komt dan omdat u geen vertaler bent. Bij ons zet zo'n woord namelijk een koortsachtig proces in gang. Tekenaar Farida Laan geeft u een uniek inkijkje in het hoofd van een vertaler:

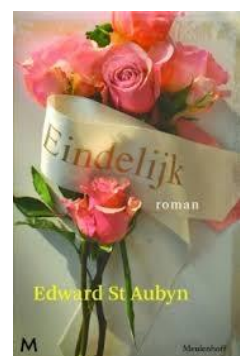
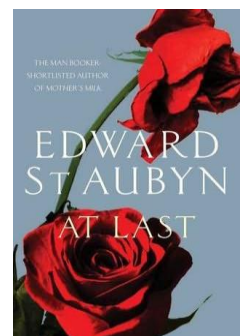

<Klik op de hond, ofwel klik [hier](#) om de animatie 'The sitting dog' van Farida Laan te starten, duur: 0:48.
>Vergeet niet het geluid van uw computer aan te zetten!>

Dus wat wordt het? Mormel? Puppy? Trouwe viervoeter? Bastaard? Teef? Hellehond? Smeerlap is ook een mogelijke vertaling... En uiteindelijk zou ik zelfs kunnen kiezen voor... hond.

U ziet, vertalen is interpreteren, een aaneenschakeling van keuzes, en ik vind het belangrijk dat lezers zich dat bewust zijn.

Maar zoals gezegd is er ook een andere kant, de noodzaak om als vertaler **onzichtbaar** te zijn. Ik kan u verzekeren dat ik lang heb geworsteld toen in *At Last*, een roman van Edward St Aubyn een vrouw in een praatgroep voor verslaafden voorstelde om GOD voortaan te beschouwen als acroniem van *Gift of Desperation*. Ik kon niet om de letters G O D heen, want in dit geval was de religieuze opvoeding een belangrijke voedingsbodem van haar problemen. Gift of Desperation -> min of meer letterlijk vertaald: Talent voor Wanhoop/Vertwijfeling of Geschenk Van Wanhoop/Vertwijfeling. Dat geschenk is handig, want dan heb je de G aan het begin. Misschien is Gave nog net iets mooier. De stap van Vertwijfeling naar Depressie was snel gemaakt, waarmee ik al een G en een D had. Maar dan? Gave voor Depressie? Gave van Depressie? Ik krijg in het Nederlands die V in het midden maar niet weg, en die **moet** een O

worden. Wat ik ook bedenkt, het mag niet gekunsteld klinken.

Ik overdrijf niet als ik zeg dat ik hier weken mee heb rondgelopen. Maar goed, als u mijn vertaling leest, wilt u het **resultaat** zien, (Geilt Op Depressie) – en niet mijn worsteling, niet alle zijpaden van mijn verbeelding. Zoals u ook niet zou willen dat een dirigent halverwege een concert het orkest stillegt om zijn afwegingen toe te lichten.

Hoe nu om te gaan met deze spagaat, hoe zichtbaarheid en onzichtbaarheid met elkaar te verenigen?

Daartoe wil ik u graag nog éven mee uit eten nemen. In een restaurant wilt u genieten van wat u krijgt voorgeschoteld. Ik weet niet hoe het met u zit, maar als u net uw tafelgenote ten huwelijk wilt vragen en iemand komt informeren of alles naar wens is... ik vind dat nogal storend. En ik moet er niet aan denken dat ook nog eens de kok voortdurend de keuken uit zou komen om te vertellen welke ingrediënten ze heeft gebruikt, en in welke verhoudingen, en hoe moeilijk het is om in november aan verse asperges te komen.

Hoe anders is dat wanneer u nog wat natafelt. U heeft heerlijk gegeten, espressootje na, grappaatje erbij... sigaretje misschien... en dán schuift de kok aan, met de chocolademousse bij wijze van spreken nog aan haar handen. Wat is er leuker dan op dát moment, nog nagenietend, te horen wat er achter de schermen allemaal heeft plaatsgevonden om een perfect gerecht op tafel te zetten?

Zó staan wij vanavond voor u: als koks, het schort nog vol vetspetters. Vanavond zijn we zichtbaar en geven we u een kijkje in onze vertalerskeuken. En als u zich straks laat meevoeren door een mooie roman verdwijnen we gewoon weer even achter de keukendeur. Maar na vanavond weet u hopelijk: U ziet ons niet, maar elk woord is door onze handen gegaan.

Nicolette Hoekmeijer

Vertalersgeluktournee, april-mei 2014